

Halálos játékok

Mióta Freud bevezette az *Érosz* (az életösztön) mellé a halálvágy (*Todestrieb*) ösztönét, azóta eléggé sok játékos, illetve komoly halállal való foglalatosságról tudunk. A freudi fogalompár egyébként a szex, az agresszió és az öngyilkosság összefüggéseit taglalja. (Egyébként Freudnak a halálvágyat illetően az első világháború volt az alapélménye, amikor kimunkálta a *Thanatosz* fogalmát. Ebben van is valami igazság: az értelmetlen mészárlások sora volt az a háború...) Most kétfelé osztom e jelenség előfordulásait: az ember egyfelől néző – mások verekedését, kínzását, halálát élvezi –, így vesz részt ebben a játszmaiban, másfelől (rosszabb eset) magunk leszünk a halálvágy szereplői: meg akarunk szabadulni az élettől, halni akarunk (önvagdosás kamaszoknál, öngyilkosság a felnőtteknél).

Egyszer már írtam a halálos kimenetelű extrém sportokról. Most majdnem ugyanerről gondolkodom, csak más irányból indulok.

Vért akarok látni

Kezdem egy halálos „játék” nézőtéri élményével. Nem értem, miért védik olyan hevesen a profi bokszot, amikor a mai napig 1566 (!) sportoló halt bele az általuk vívott meccsbe, ki a ringben, ki kórházban pár nap után. Azért ez sok. Ehhez senki sem számítja hozzá a nem azonnal halálos kiütés későbbi következményeit, s nem veszik figyelembe a járulékos betegségeket sem. Kimutatták,

hogy a fejre mért ütések erősségétől az agy megremeg, az eredmény demencia vagy Alzheimer-kór. Üsd ki, üsd ki, üvölti a tömeg, az áldozat csurom vér, a végén kifekszik, a bíró rászámol, a publikum őrjöng a boldogságtól, a kiütött bokszoló pedig ott hal meg a szemünk láttára. Ne hidd, hogy erre abbamarad az ünneplés... Nem hagyják abba, a nézők a pénzükért vért akarnak látni, élvezni szeretnék az élményt – a tömeg már csak ilyen.

Tudom, hogy ez sport, és nem kötelező a ringben meghalni, egyáltalán ki-ki maga dönt, hogy véresre veresse magát. De egyes országokban a fekete kisebbség fiataljainak szinte csak az egyetlen normális menekülési útja a ring, ezért jelentkeznek a halálos játéokra. Nekik ez nem sport, hanem a mindennapi betevő megszerzése. Keveset fizetnek nekik, voltaképp rabszolgák, akik kiszolgálják a publikum vérigényét.

De miért jó vért látni, s élvezni, hogy valaki haldoklik a ringben? Az emberben – mint óslényben – rengeteg vad, mondhatnám, szadista ösztön lakozik, a sporteseményeken legálisan kitörhet belőle. Nem kell valakit megvernie-megölnie, a látvány kielégülést okoz. Visszakapcsol őseinkhez, a barlangi vadászat korába.

A nők kevésbé vevők a vérlátványra (elhányják magukat, ahogy én is, ha látom), a férfinép nagyobb hányada viszont beizgul a látványtól. De

mi benne a jó számukra? Egyfelől magukat képzelik a halálos ütést bevívó bokszoló helyébe. Lelkileg felfújódnak kétszer akkorára, mint amekkorák valójában. Másrészt a vér mindig is a győzelem jele volt – kivéve, ha épp a vereségé. Vagyis a győzteshez tartozás szociológiai képlete dolgozik itt is, akárcsak a politikai választás vonzalmaiban.

Kamaszok

Amikor az osztályban vagy más tinicsoportokban „rászállnak” egy-egy lányra („disznópofájú, kövér bula vagy” meg „görbe lábú ócska csaj”, aztán a síró lány képét felrakják a közösségi platformokra), akkor az áldozat egy darabig tűri a bántalmazást, végül az lesz a meggyőződése, hogy semmit sem ér a védekezés, és elkezd vágdosni a karján az ereket. Persze az esetek többségében ez nem sikerül, de az áldozat talán fel tudja hívni a szülőket, a tanárokat vagy a környezet tágabb körének figyelmét, hogy valami baj van. A vér itt is folyik, csak nem halálos. (Megjegyzem, a Facebook bevezetése óta Amerikában emelkedik a tinilányok sikeres öngyilkossági kísérlete.) Voltaképp rémes, és még rémesebb, hogy senki se tudja, mit lehet ellene tenni. Hogyan lehet megelőzni? Mondjuk: kiveszi a szülő az iskolából, átviszi egy másikba, de a lányban megmarad a seb, akkor is, ha a karján csak a vágások foltja látszik... Az esetek többségében a szülő el se tudja képzelni, micsoda lelki (testi) károkat okoz egy ilyen iskolai *mobbing*. Legfeljebb azt mondja lányának, hogy „ne figyelj oda” – közben a tinicsajt halálba kergeti a megvadult osztály a mobiljával, Facebookjával stb.

Adrenalinfröccs

Az extrém sportok jelenségéről is szólnék, két irányból közelítve a témát: egyfelől e sportok aktív művelőinek mániájáról beszélnék, másfelől ezen játékok szemlélőinek élvezetéről. E halálmeccsek szerelmének forrása, hogy az emberek imádják adrenalin szintjük megemelését. Ez a fröccs nemcsak a szex mozgatója, a test adrenalin szintjének emelkedése sok más területen is élvezetet okoz. Bárhol, de talán a legjobban a halálközeli extrém sportok esetében. Ilyen extrém foglalatosság például a sziklamászás, illetve a több ezer méter magasban lévő „járdán” való kalimpálás. Az ilyen helyzetekben készült látványos fotó arról tudósít, hogy miképp kockáztatják egyesek (boldogan) az életüket. Láttam egy ilyen képsort. A függőleges falon lévő ócska, több száz éves, elkorhadt járókán tapadnak a falhoz, úgy akarnak sétálni. Csakhogy ez az ösvény ezer méter körüli magasságban fut a függőleges sziklafalon, a régmúltban építette valamelyik kínai őshős. Azóta csak korhad, hiányos és életveszélyes. A sétának épp ez a veszély a lényege. A halálközelség élvezete.

Állítólag eddig 1700 ember zuhant le ezer méter magasból. De – mondják – isteni adrenalingerjesztő kirándulás, már akinek sikerül az elkorhadt deszkákon láncokba kapaszkodva végigmászni az utat. Ma a vakmerő és kalandvágó ember vállalja a rezgő deszkákon az utat, de hogyan építették anno (ezer éve) ezt a függőleges sziklába vájt pallójárgányt? Előbb be kellett fúrni a falba egy lyukat, abba tenni kellett egy gerendát. Nem egyet, legalább kettőt-hármat. Azokra rá kellett helyezni a deszkákat, majd odaszögez-

ni. Hogy a túróba tudták oda felvinni a gerendákat, a deszkákat, a láncokat, a fúró szerszámokat? Egyáltalán, hogy ragasztották oda magukat a függőleges falhoz, hogy tudjanak fúrni-faragni? Rejtély. Hiába adják neki az extrém sport nevet, ez akkor is halálzóna.

Egy másik halált kísértő mánia

Korábban már írtam a legkeményebb extrém sportról, a francia partról induló, a földet megkerülő egyszemélyes (*single handad*) vitorlások versenyéről. A Vendée Golden Globe nevű verseny ötvenezer kilométeres távon folyik, körbemejgy a földgolyón, külső segítséget nem lehet igénybe venni, az kizárással jár, csak a hajó, vitorla és a „kapitány” küzdelme érvényes. A verseny legrövidebb hajózási ideje három hónap, addig teljesen egyedül áll a versenyző a hajóban, ami ugyan fel van szerelve a legmodernebb elektronikával, rádió-GPS-videó, internet stb., meg kajával, póttruhákkal, pót-vitorlával, de egy dolgot nem tudnak vele küldeni: a *magány okozta depresszió elleni gyógyszert*. Ennek fájdalmairól a táv legelső női versenyzője (*Ellen Patricia MacArthur*) videónaplója számolt be fájdalmas őszinteséggel.

A napló azt rögzítette, hogy MacArthur átlagosan huszonöt kilométeres sebességgel száguldott a tengereken, ám a második hónap végén totál depresszióba zuhant az egyedüllét,

a magány és a kilátástalanságérzés okán. Azt írja, hogy a hajóban ülve a semmiben érzi magát, hiszen ameddig a szem ellát, csak tenger, víz, felhő látható, és olykor a legvadabb vihar tör rá. Egy ilyen vihar letörte

Ellen Patricia MacArthur (fotó: The Times)

hajója húszméteres árbócat, a szakadó esőben fel kellett másznia a maradék árbócra kijavítani a törést, sikerült neki. Ami maga a csoda. Vagyis nagyon is ésszerű volt, ereje is volt hozzá, mégis valahol Dél-Afrika partjainál

rátört a depresszió. Kikászálódott, és végül beért a francia kikötőbe, ahonnan indult, Les Sables-d'Olonne-ba, rekordidővel. Mindez 2001-ben történt, a hölgy vitorlásrekordja húsz év múltán dőlt meg. 2005-ben trimarán típusú vitorlással újabb rekordot állított fel. A versenyt, annak idején, napról napra követtem óriási izgalommal.

Extrém sport tehát ez is. Nem folyik ugyan a vér, mégis a túlélés a tét. Igaz, eddig tán csak két halottja van a négyévente megrendezett versenynek – az egyik állítólag öngyilkosság volt –, az indulók többsége inkább feladja. (Ha valaki így tesz, várnia kell olykor jéghegyek között, a fagyos vízben, míg az ausztrál gyorsnaszád érte jön.) Aki folytatja, annak az állandó életveszély őrjíti az adrenalinállományát. Mert a szóló vitorlázást nem adják ingyen. MacArthur volt különben a legfiatalabb női versenyző, egyébként a legmagasabb angol kitüntetés tulaj-

donosa, valamint a francia becsületrend lovagja.

Van itt aztán még egy kemény adrenalingerjesztő játék: a mélytengeri gömbben való alászállás kb. 10 ezer méteres mélységbe. (A tenger legmélyebb pontja a Marianna-árok 11 ezer méter mélyen húzódik. Elsőként 1955-ben Jacques Piccard kutató szállt alá egy kis gömb-tengeralattjáróban.

Akik lemerészkedtek, sok mindent felfedeztek – például azt is, hogy a teljes sötétségben is találhatóak élőlények. De a gömb (a kutató-tengeralattjáró) amivel a mélybe ereszkednek, bármikor összeroppanhat. A jelek szerint az sem baj.

A „pókemberkedés” is divatos extrém sport lett. Egy hihetetlen erős-

ségű férfi – biztosítás, segédeszköz és kötél nélkül – feljutott egy New York-i felhőkarcoló tetejére, és közben nem esett le (na jó, a végén le tartóztatták). A mászás folyamata izgalmas képeket eredményezett. (Ki-ki azért drukkolt, hogy essen már le... – ilyen szadisták vagyunk.)

A „felhőbe” mászó férfi példáját mások is követték – és persze filmsorozatok is lettek ezekből a kísérletekből. Itt is a „vért akarok látni” szenvedélye köti a nézőt a képernyőhöz, bár a monitoron nem látszik szerencsétlenség. Viszont Magyarhonban egy háromméteres tetőszerkezet javítása közben a szerelő olyan szerencsétlenül esett le, hogy talajt érve szörnyethalt. Micsoda különbség...

páratlan oldal

www.es.hu

IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

**Kattintson
a www.es.hu-ra!
SMS-sel is
előfizethet!**

PUBLICISZTIKA,
FEUILLETON,
PRÓZA, INTERJÚ,
VERS, VISSZHANG,
KÖNYVKRITIKA,
MŰBÍRÁLAT,
GALÉRIA

Az első világháború utáni évtizedekben az Amerikai Egyesült Államok a világon szinte mindenütt, sok mindenben, sokak gondolataiban megtalálható volt. Amerika Magyarországon is a hétköznapi realitás része lett, hiszen a túrkevei lakodalomtól kezdve a Zeneakadémiáig nagyon eltérő helyszíneken tűnt fel. „Mindenütt való” volt, felbukkant sokféle tárgyban, élethelyzetben, szokásban és a szűkebb-tágabb világról, a jövőről való gondolkodásban. A távoli, óceánon túli Amerika éppúgy sok ember fantáziáját mozgatta meg, ahogy a nemzeti térben megjelenő Amerika.

SIPOS BALÁZS

„AMERIKA,
EZEREMELETES
MENNYORSZÁG”

AMERIKA ÉS AZ
AMERIKANIZMUS
A HORTHY-KORI
NYILVÁNOSSÁGBAN

NAPVILÁG KIADÓ

1114 BUDAPEST,
VILLÁNYI ÚT 11-13.

WWW.NAPVILAGKIADO.EU

A széles körű alapkutatásra épülő kötet az amerikai kultúra Horthy-kori jelenlétét tárgyalja, részben új szempontokat felvetve. A historiográfiai környezet és a globalizációértelmezések alapos bemutatása után a könyv számos forrást idézve elemzi az amerikai populáris kultúra (jazz, tánc, film, regény stb.) megjelenését, hatását és elterjedését, a hétköznapi élet alakulását, a nőideál változását és az amerikanizmus ábrázolásának különféle típusait békeidőben és a háborúban.

Bemutatja az USA világpolitikai, gazdasági és katonai szerepéről vallott nézeteket, és sajátos keresztmetszetét adja a Horthy-kornak is.